

*В.І. Ермак, кандыдат палітычных навук
БНТУ (Мінск)*

КАРЫКАТУРА ЯК ФОРМА ЎПЛЫВОВАГА УЗДЗЕЯННЯ НА ГРАМАДСКУЮ ДУМКУ

Карыкатура як мастацкі жанр ужо доўгі час служыць не толькі крыніцай гумару, але і сродкам выказвання палітычных меркаванняў і каментароў. Гэты жанр выяўленчай сатыры, нараўне з чуткамі, плёткамі, анекдотамі, палітычнымі міфамі, уяўляе сабою канал перадачы інфармацыі з асаблівай спецыфікай, у тым ліку і палітычнага характару. Выкарыстанне карыкатуры дазваляе зрушыць акцэнт з тэксту на малюнак, тым самым павялічыўшы візуальны эффект. Выкарыстоўваючы глядзельныя выявы, узмоцненыя элементамі сатыры і іроніі, яна дазваляе прадставіць складаныя палітычныя сітуацыі ў даступнай і запамінальнай форме, здольнай выклікаць эмоцыі і заахвочваць гледачоў да аналітычных разважанняў. З дапамогай пацешных і запамінальных выяў карыкатура здольная акцэнтаваць увагу на ключавых постацях, падзеях і праблемах. Карыкатура ўяўляе сабою такую форму нефармальнай палітычнай камунікацыі, якая здольна ўплываць на грамадскую думку і стаўленне да палітычных падзей.

Калі ў СССР карыкатура насіла, перш за ўсё, яскрава выражаны выхаваўчы характар, імкнучыся прадэманстраваць добрыя якасці сацыялістычнай палітычнай сістэмы ў параўнанні з заганнай капіталістычнай, то цяпер аб'ектамі карыкатурных выяў часта становяцца вядомыя палітычныя дзеячы. Нярэдка адбываецца зварот да карыкатуры падчас такіх знакавых падзей, як, напрыклад, правядзенне выбарчых кампаній. Праз створаныя візуальныя вобразы аўтары імкнуцца падкрэсліць найбольш характэрныя рысы характару і паводзін палітычных актараў. Прадстаўленыя ў нечаканай і камічнай форме персанажы здольныя выклікаць эмацыйную рэакцыю аўдыторыі, выявіць супярэчнасці і недахопы, стымуляваць грамадскае абмеркаванне, прымусіць задумацца аб сутнасці падзей. Напрыклад, вядомыя карыкатуры Д. Трампа ці так званыя «абамкі» (падчас прэзідэнцтва Б. Абама многія мастакі стваралі карыкатуры, вядомыя як «абамкі») адлюстроўвалі былых прэзідэнтаў ЗША ў розных камічных сітуацыях або стылях. Б. Абаму, напрыклад, часта малявалі як супергероя, ніндзя, ці ў іншых нечаканых выявах. Вобразы Д. Трампа ўражваюць яшчэ большай разнастайнасцю. Гэтыя карыкатуры актыўна

абмяркоўваліся ў Інтэрнеце, што стала папулярным спосабам выказвання падтрымкі або крытыкі.

З'яўляючыся формай фарміравання грамадскай думкі, безумоўнай станоўчай перавагай гэтай формы камунікацыі з'яўляецца падача інфармацыі ў сатырычнай форме, што стварае прывабнасць для шырокай аўдыторыі, лёгка засвойваецца нават тымі, каго не цікавяць палітычныя пытанні. Пацешныя выявы і смешныя сітуацыі лягчэй застаюцца ў памяці, што спрыяе глыбейшаму і доўгатэрмінаваму запамінанню палітычных фактаў. Такім чынам, карыкатура становіцца мастом паміж палітычнымі працэсамі і штодзённым жыццём людзей, робячы палітычную тэму больш блізкай і зразумелай для аўдыторыі. Аднак трэба разумець, што паколькі карыкатура з'яўляецца магутным сродкам нефармальнай палітычнай камунікацыі, здольным аказаць значнае ўздзеянне на грамадскую думку праз прызму сатыры і гумару, такі падыход патрабуе ўсвядомленага і крытычнага ўспрымання. Празмернае спрашчэнне можа прывесці да скажэння палітычнай рэальнасці, выказваючы суб'ектыўнае меркаванне мастака. У сілу сваёй спрошчанай і метафарычнай прыроды, карыкатурныя выявы схільныя да розных інтэрпрэтацый, што здольна прывесці да непаразумення ці нават наўмыснага скажэння задумы аўтара. Карыкатуры могуць выкарыстоўвацца для стварэння негатыўнага ці ілжывага ўяўлення аб палітычных лідэрах або пэўных падзеях, што можа падбухторваць нянавісць ці нават агрэсію. Успомнім французскі сатырычны часопіс «Штотыднёвы Чарлі» («Charlie Hebdo»), які славіцца сваімі палітычнымі карыкатурамі, якія часта выклікаюць контраверзы і спрэчкі. Вынікам стаў тэрарыстычны акт у Парыжы ў 2015 г., скіраваны супраць рэдакцыі часопіса. Тады загінула 12 і было паранена 11 чалавек. Адказнасць узяла на сябе тэрарыстычная групоўка «Аль-Каіда». Гэта далёка не адзіны выпадак, у тым ліку і ў Францыі.

У сучасным інфармацыйным грамадстве Інтэрнэт стаў магутным інструментам уплыву на грамадскую думку і распаўсюджванне любой, у тым ліку і палітычнай інфармацыі. Гэта закранула і палітычныя карыкатуры. У сетцы Інтэрнэт і сацыяльных сетках яны знайшлі новы плацдарм для свайго распаўсюджвання. У дадзеным выпадку размова ідзе не толькі ў павышэнні іх даступнасці, але і ва ўзмацненні ўздзеяння на грамадскую думку. Напрыклад, падчас масавых пратэстаў і рэвалюцый у краінах Афрыкі і Блізкага Усходу (так званая «Арабская вясна») палітычныя карыкатуры адыгрывалі важную ролю ў раскрыцці карупцыі і парушэнняў правоў чалавека. Гэта падкрэслівае, што Інтэрнэт стаў платформай, на якой мастакі могуць выказаць свае думкі і паведамляць аб рэальных праблемах. Распаўсюджвання праз сацыяльныя сеткі і парталы навін карыкатуры прыцягваюць увагу сусветнай грамадскасці і матывуюць да дзеяння.

Распаўсюджванне сеткі Інтэрнэт дало новыя магчымасці камунікацыі з дапамогай карыкатуры. Як піша Ю.В. Балакіна, «карыкатура як жанр традыцыйных друкаваных СМІ перавандравала ў анлайн-выданні, склаўшы канкурэнцыю новым формам візуалізацыі інфармацыі палітычнага характару, такім як, напрыклад, мемы». Хоць нам уяўляецца, што гэта менавіта мемы, якія атрымліваюць усё шырэйшае распаўсюджванне ў сетцы Інтэрнэт, складаюць канкурэнцыю карыкатуры. Выкарыстоўваючы мемы, аутары спрабуюць выказаць незадаволенасць дзеяннямі палітычных лідэраў ці параўноўваць розныя падзеі. Так ці інакш, не ўдаючыся ў пытанне аб тым, хто каму складае канкурэнцыю, відавочна, што Інтэрнэт даў карыкатурам дадатковую магчымасць хутка распаўсюджацца на глабальным узроўні ператварыўшы іх у даволі ўплывовы сродак сучаснай інфармацыйнай войны. Палітычныя карыкатуры, загружаныя ў сацыяльныя сеткі, становяцца віруснымі, прыцягваючы ўвагу карыстальнікаў з усяго свету. Адным націскам кнопкі можна падзяліцца карыкатурай з сябрамі, і яна распаўсюдзіцца на вялікую аўдыторыю. Гэта стварае магчымасць для карыкатуры атрымаць вялізную колькасць праглядаў і падпісчыкаў, што робіць яе адным з эфектыўных спосабаў уздзеяння на грамадскую думку. Шырокі спектр эмацыйных рэакцый, якія можа выклікаць карыкатура здольныя ўзмацняць яе ўплыў на грамадскую думку.

Такім чынам, карыкатура, уяўляе сабой форму нефармальнай палітычнай камунікацыі і з'яўляецца магутным інструментам уплыву на грамадскую думку. Інтэрнэт дазволіў значна пашырыць межы ўплыву палітычных карыкатур. Іх здольнасць звяртацца да эмоцый і выклікаць рэакцыі робіць карыкатуру важнай часткай публічнага дыскурсу. Яны акцэнтуюць увагу на ключавых падзеях, выкрываюць недахопы ўлады і падкрэсліваюць важнасць свабоды выказвання. Аднак важна памятаць аб патэнцыяле маніпуляцыі і суб'ектыўнасці гэтай формы камунікацыі, падыходзячы да яе з аналітычным мысленнем і крытычным успрыманнем.

Спіс крыніц

1. Балакіна, Ю. У. Политическая карикатура в зарубежных медиа / Ю. У. Балакіна // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 10. Журналистика. – 2021. – № 6. – С. 95–115.